

VERSLAG

over de werkzaamheden van de Commissie in 1974

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen (drie algemene en zes afdelingsvergaderingen) hebben plaatsgehad te Brussel op 28 januari, 27 mei en 28 oktober 1974, in de lokalen van de Universitaire Stichting.

Lezingen gehouden op de algemene vergaderingen :

J. L. PAUWELS : *Ndl.* kozen, kozelen ; *Fr.* causer.

In een Zuidbrabants gebied, dat grosso modo het arrondissement Leuven omvat, komt het zwakke werkw. *kozen* [kueze] voor ; in het daarbij aansluitende zuiden van de Kempen de variant *krozen*. De betekenis is „kreunen, klagen”, zeer sporadisch „babbelen, zeuren”. In het Mnl. betekent *cōsen* „praten” ; het moderne Ned. kent *kozen* nog alleen als synoniem van „liefkozen”. Het Hgd. *kosen* is de moderne vorm van Ohd. *chōsōn*, dat zijn oorsprong vindt in Lat. *causari*.

De Ned. etymologen weten niet goed of ze de oorsprong van het Ned. *kozen* in het Hgd. of het Lat. moeten zoeken. Ze verklaren zelfs de moderne betekenis van Fr. *causer* door Germ. invloed, wat door de Fr. woordenboeken unaniem wordt afgewezen.

Daar het Brabantse *kozen*-gebied met een brede basis op de Waals-Vlaamse taalgrens rust, wordt het waarschijnlijk dat *kozen* reeds in de Mnl. periode uit het Romaans is ontleend, eerst met de vrij neutrale betekenis „spreken, praten”. Hieruit onstond : 1. door evolutie in gunstige zin : de betekenis „vertrouwelijk praten” — „minnekozen” — „liefkozen”, vastgelegd in de Ned.

samenstelling *liefkozen* ; — 2. door evolutie in ongunstige zin : „zeuren” — „klagen” — „kreunen”. De variant *krozen* ontstond door contaminatie met *kreunen*.

De iteratiefvorm *kozelen*, die uiteraard in de expressieve sfeer thuishoort, heeft aanleiding gegeven tot allerlei varianten als *koezelen* (strelen, aaien), *keuzelen*, *kuizelen* e.a. De vorm *kazelen* kan een contaminatieprodukt zijn. Hij komt namelijk voor met de betekenis van *frazelen* (onduidelijk spreken van een kind), ook echter met andere bet. als „verward spreken ; gedurig spreken ; onzin praten”, enz. *Kazelen* is bekend in het oosten van Brabant en een groot deel van Limburg. Dat *frazelen* een frequentatief zou zijn van **frazen*, dat uit Fr. *phraser* zou stammen, lijkt zeer onwaarschijnlijk.

M. A. ARNOULD : *Naissance d'un toponyme* : La Flammengrie.

De integrale tekst van deze lezing is verschenen in *Handelingen XLVII*, pp. 193-214.

H. DRAYE : *Projekt voor het opmaken van een repertorium van de onuitgegeven toponymische dokumentatie in Nederlandstalig België*.

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling :

F. DEBRABANDERE : *Het lidwoord bij familienamen, inzonderheid de Kortrijkse in de 14de eeuw*.

De familienamen met lidwoord zijn vooral in Vlaanderen en Brabant te lokalizeren ; het gebruik ervan neemt naar het oosten en het noorden toe af. Als voornaamste oorzaak voor het wegvallen van het lidwoord noemt LEYS „een negatieve : het uitblijven nl. van een factor die het functieloos geworden lidwoord in zijn behoud zou gesteund hebben”. Dit verklaart wel waarom het lidwoord *kon* wegvallen, maar nog niet waarom het weggefallen is. Steunend op het huidige taalgebruik inzake naamgeving in Kortrijk, komt spreker tot de volgende twee konklusies : 1° Een toenaam zonder lidwoord is een door verkorting gevormde vrouwelijke naam, een expressieve vorm, die vaak heel dicht bij

het augmentatief staat. Analoog hiermee is het verkorten van patroniemen en het weglaten van de *van*-aanloop bij herkomstnamen. 2° Het gebruik van de naam in de vokatief, als aanspreking, waar het lidwoord meestal wegvalt, kan het lidwoord in de andere naamvallen hebben helpen verdrijven. Spr. gaat daarna het gebruik na van het lidwoord in de Kortrijkse 14de-eeuwse toenamen. Ook omdat onze bronnen niet de juiste toestand uit het verleden weer spiegelen, is het moeilijk om een algemene regel op te stellen. Haast in elke categorie lopen de artikelloze vormen en de namen met lidwoord door elkaar. Het gebruik of het ontbreken van het lidwoord kan daarom maar zelden als criterium gebruikt worden, om een naam tot een bepaalde categorie te rekenen of om een verklaring uit te sluiten. Toch zijn er enkele tendensen. De beroepsnamen en namen van personen hebben normaal een lidwoord. Onder metaforische bijnamen hebben alleen de namen van grotere dieren een lichte voorkeur voor het lidwoord; de vogel- en visnamen daarentegen verkiezen de artikelloze vorm. Namen van lichaamsdelen, van kleren, planten, spijzen krijgen haast nooit een lidwoord, net als de beroepsbijnamen. Abstracta, zinwoorden en vleivormen kunnen het lidwoord best missen.

M. GYSSELING : *Het ontstaan van de Nederlandse dialecten.*

Spreker geeft een eigen visie op het ontstaan van de Nederlandse en Rijnlandse dialecten. Hij neemt aan, dat in het Ripuarisch de Hoogduitse konsonantenverschuiving op Alemannische immigratie in de 5de eeuw berust. Het Limburgs is volgens hem vooral relictgebied. In het Vlaams en Westbrabants meent hij import uit het zuidwesten (Pas-de-Calais) vast te stellen. Het Utrechts heeft volgens hem geen invloed uitgeoefend op het Hollands; de volksen taalbeweging gaat daar integendeel van de Hollandse duinstreek uit. Ook de Betuwe en het Friese terpengebied zijn expansiekernen geweest.

Het Nederlandse en Rijnlandse taallandschap is in hoofdzaak in de vroege middeleeuwen gevormd. De aardrijkskundige gesteldheid heeft de bevolkingsdichtheid bepaald. De gebieden waar die groot was, zijn de dialectgebieden, of althans de kernen daarvan, geworden. De gouwen of gouwgroepen en de vroege kerkelijke indelingen vallen er eveneens mee samen.

Lezingen gehouden in de Waalse afdeling :

J. M. PIERRET : *Le vocabulaire d'origine dialectale dans l'« Ardoiserie de la Meuse » de l'Encyclopédie.*

A. GOOSSE : *A propos de l'infinitif substitut.*

J. HERBILLON : *Scopito, ancien toponyme liégeois.*

Publikaties van de Commissie : Deel XLVII (1973) van de *Handelingen*, dat in januari 1975 is verschenen, bevat buiten het gewone administratieve gedeelte, de volgende bijdragen : *Toponymes hesbignons* (R-) door J. HERBILLON ; *Notes sur quelques mots moyen-néerlandais figurant dans la partie française des comptes communaux et des « keures » d'Ypres (1318-1325)* door R. MANTOU ; *Het lidwoord in Kortrijkse 14de-eeuwse en moderne familienamen* door F. DEBRABANDERE ; *Westvlaams bezong, bezow* door M. HOEBEKE ; *Toponymie de Stoumont* door L. REMACLE ; *Description phonologique d'un patois hervien* door J. LECHANTEUR ; *Naissance d'un toponyme : « La Flamengrie »* door M. A. ARNOULD. Deel XLVIII (1974) van de *Handelingen* en nr. 14 van de *Werken* van de Vlaamse afdeling zijn thans persklaar : ze zullen waarschijnlijk einde 1975 kunnen verschijnen. Bovendien heeft de Commissie principieel toegestemd in de publikatie in de reeksen *Werken* en *Mémoires* van de volgende verhandelingen : *Woordindices op het Goederenregister van Oudenbiezen* door M. GYSSELING en *Vocabulaire des actes originaux rédigés en français dans la partie flamigante du comté de Flandre* door R. MANTOU. Beide verhandelingen zijn persklaar, maar de verwezenlijking van dit programma stuit jammer genoeg op moeilijkheden van financiële aard.

De uitgaven van de Commissie werden regelmatig uitgedeeld aan alle instellingen, tijdschriften en personen met wie wij ruilbetrekkingen onderhouden. Honderdvijftig exemplaren van de *Handelingen* werden de wetenschap-

pelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld voor vorsers en studenten die bijzonder belang stellen in dialectologische en naamkundige studies.

Inzake *straatnaamgeving en straatnaamverandering* werd de Commissie in 1974 geraadpleegd door 166 gemeenten waarvan de namen hierna volgen : Aalst, Aat, Alleur, Andenne, Andrimont, Ardooie, Barvaux, Bassevelde, Beernem, Beez, Belgrade, Bergen, Beringen, Bertem, Beveren, Bierset, Blankenberge, Bléharies, Borsbeek, Bouwel, Brasschaat, Bredene, Brugge, Brussel, Châtelet, Clabecq, Courcelles, Dave, Deinze, Destelbergen, De Klinge, Doornik, Edegem, Edingen, Eeklo, Eindhout, Ekeren, Erquelinnes, Ertvelde, Esneux, Etterbeek, Evere, Eynatten, Falmignoul, Farciennes, Flawinne, Flémalle-Grande, Florennes, Fosses-la-Ville, Fraipont, Guigoven, Haasdonk, Haine-Saint-Paul, Hannuit, Hasselt, Heppen, Hennuyères, Herentals, Herseaux, Hoboken, Hoei, Hoeilaart, Hotton, Houthulst, Ichtegem, Ieper, Jandrain-Jandrenouille, Kallo, Kluisbergen, Kontich, Kuurne, Langemark, Lebbeke, Leopoldsburg, Lettelingen, Leuze, Lichtervelde, Limal, Linkebeek, Lixhe, Lokeren, Lovendegem, Luik, Maldegem, Marchienne-au-Pont, Marchin, Mariakerke, Meise, Melsele, Merksem, Mesvin, Mettet, Mévergnies, Moeskroen, Morlanwelz-Mariemont, Nethen, Nieuwpoort, Ohain, Ohey, Oostende, Oostkamp, Oostmalle, Opwijk, Ormeignies, Ottignies, Oudenaarde, Oudenburg, Ouffet, Overijse, Philippeville, Polleur, Pont-de-Loup, Poperinge, Presgaux, Proven, Puurs, Raeren, Roesbrugge-Haringe, Roeselare, Ruisbroek, Ruiselede, Saint-Aubin, Saint-Ghislain, Saint-Léger, Schaarbeek, Seraing, Sijsele, Sinaai, Sint-Amands, Sint-Gillis-Waas, Sint-Lambrechts-Herk, Sint-Niklaas, Sint-Pieters-Leeuw, Sint-Stevens-Woluwe, Sirault, Stekene, Strombeek-Bever, Teralfene, Terhagen, Tervuren, Tielrode, Turnhout, Ukkel, Veldegem, Verviers, Veurne,

Vezin, Villers-le-Gambon, Vinkt, Vlijtingen, Vottem, Waregem, Waterloo, Wemmel, Wetteren, Wezet, Wijnegem, Willebroek, Wingene, Wuustwezel, Yvoir, Zandbergen, Zaventem, Zelzate, Zwijnaarde, Zwijndrecht.

Op een verzoek van de gemeente *Neerheydissem* (arrondissement Nijvel), strekkende tot vervanging van deze benaming door *Hélécine*, dat al in 1033 voorkomt (« Helecines »), werd door de Waalse afdeling gunstig geadviseerd. Op de algemene vergadering van 27 mei 1974 heeft de Commissie in dit verzoek toegestemd.

In de loop van het jaar 1974 werden de Vlaamse afdeling (voor het Nederlandstalig landsgedeelte), de Waalse afdeling (voor het Franstalig landsgedeelte) en de algemene secretaris (voor het Duitstalige randgebied) door de Heer Minister van Binnenlandse Zaken om advies verzocht betreffende de naam die dient gegeven te worden aan samen te voegen gemeenten. Elk geval werd afzonderlijk onderzocht en behandeld. De algemene richtlijnen, die de Commissie in het verleden gevolgd had (cfr. *Handelingen* XLIV, pp. 7-8 en 15-16 ; XLV, pp. 10 en 19-20), blijven van toepassing. De Commissie wijst echter nu zo systematisch mogelijk, tenzij in uitzonderlijke gevallen, samengestelde namen af ; bovendien is zij van mening dat hydro-niemen (b.v. « Basse-Sambre » of « Voer ») niet in aanmerking mogen komen als gemeentenamen ; voorts geeft zij de voorkeur aan een simplex bij fusie van twee gemeenten waarvan de namen alleen maar door een verschillend bepalend woord onderscheiden worden (b.v. : *Pelt* = Neerpelt + Overpelt, en derg.). Ten slotte drukt de Commissie de wens uit, dat de oude gemeentenamen op de grensborden bewaard blijven, alsook de namen van gemeenten die al vroeger gefusioneerd werden. Deze moeilijke en uiterst kiese taak, die de Commissie op zich genomen heeft,

zal in 1975 voortgezet worden, naarmate de dossiers haar overgemaakt worden

De Commissie blijft haar medewerking verlenen aan het totstandkomen van de *Atlas Linguarum Europae*. Verantwoordelijk voor de Germaanse en Romaanse dialectgebieden van België zijn resp. de heren J. GOOSSENS en W. BAL.

De Commissie heeft de *taalkundige revisie van de geografische namen van de stafkaarten*, die door het Militair Geografisch Instituut uitgegeven worden, voortgezet. De Waalse afdeling, onder leiding van de heer J. HERBILLON, met de medewerking van de heer A. BOILEAU voor de niet-romaanse gemeenten van de arrondissementen Verviers, Bastenaken en Aarlen, heeft 1053 toponiemen onderzocht, die in de dossiers van de volgende 77 gemeenten voorkomen : Andrimont, Anthisnes, Aywaille, Baelen, Basse-Bodeux, Bende, Bévercé, Bilstain, Bomal, Bütgenbach, Chevron, Clermont, Comblain-au-Pont, Comblain-Fairon, Dolembreux, Elsenborn, Ernonheid, Esneux, Eupen, Eynatten, Ferrières, Filot, Francorchamps, Goé, Gomzé-Andoumont, Hamoir, Harzé, Hauset, Henri-Chapelle, Hergenrath, Hombourg, Izier, Jalhay, Kelmis, La Gleize, La Reid, Limbourg, Lontzen, Lorcé, Louveigné, Membach, Montzen. Moresnet, My, Nandrin, Neu-Moresnet, Neuville-en-Condroz, Ouffet, Pepinster, Plainevaux, Polleur, Poulseur, Raeren, Rahier, Robertville, Rocherath, Rotheux-Rimière, Rouvrex, Sart, Septon, Sougné-Remouchamps, Spa, Sprimont, Stavelot, Stembert, Stoumont, Tavier, Theux, Tilff, Tohogne, Trois-Ponts, Vieuxville, Villers-aux-Tours, Walhorn, Welkenraedt, Werbomont, Xhoris.

Op het XIIde Internationaal Congres voor Onomas-tische Wetenschappen te Bern van 25 tot 29 augustus 1975

zal de Commissie door de heer R. VAN PASSEN vertegenwoordigd worden.

Met verschuldigde hoogachting,

Luik en Leuven, 31 januari 1975.

De Secretaris,
A. BOILEAU.

De Voorzitter,
W. BAL.